

hüküm süren mahallî hânedanların eli-
ne geçmiş, daha sonra bazan Habeşis-
tan'da güçlenen hıristiyan krallara, ba-
zan Mısır'daki müslüman sultanlara tâ-
bi kalmış, VI. (XII.) yüzyıldan itibaren de
kendi meliklerince bağımsız olarak yö-
netilmiştir.

Dünya deniz ticaretini ele geçirmek ve
bunun için de Kızıldeniz'de hâkimiyet
kurmak isteyen Portekizliler 1513 yılı-
nda Dehlek'e çıktılar ve Melik Ahmed b.
İsmâil'e imzalattıkları antlaşma ile ada-
ların idaresini tekrar Yemen'e bağladılar.
Portekizliler'in çekilmesinden bir süre
sonra Ahmed b. İsmâil antlaşmayı ta-
nımadığını ilân etti. Bunun üzerine geri
dönen Diego Lopes de Sequeira kuman-
dasındaki Portekiz kuvvetleri Dehlek'i iş-
gal edip yaktılar (1520). Ancak daha ön-
ce adamlarıyla birlikte adayı terketmiş
olan Ahmed b. İsmâil, Portekizliler'le ye-
ni bir antlaşma yaparak vergi karşılığın-
da idareyi tekrar eline almayı başardı.
Daha sonra Ahmed b. İsmâil, Osmanlı-
lar'dan da yardım görerek 1526'dan iti-
baren bütün Habeşistan'ı fetheden ve
burada İslâmiyet'in yayılmasını sağla-
yan Harar imamı Ahmed b. Muhammed
Gran'ın (ö. 1543) himayesine girdi ve on-
dan Dahono valiliğini aldı. Dehlek, 1541'-
de Ahmed Gran'a karşı Habeşler'in yar-
dımına gelen Portekizliler tarafından tek-
rar işgal edildi.

Dehlek Özdemir Paşa tarafından Ye-
men'in fethi sırasında Osmanlılar'ın eli-
ne geçti. Daha sonra İstanbul'a dönen
Özdemir Paşa, 15 Şâban 962 (5 Temmuz
1555) tarihinde kurulan Habeş eyaleti-
ne beylerbeyi tayin edilmesi ve Kızılde-
niz'in batısındaki toprakları da fethet-
mekle görevlendirilmesi üzerine 10.000
askerle Süveys'ten Sevâkin'e geçerek
Masavva'ya kadar olan yerlerin tamamı-
nı ele geçirdi. Bu sırada Yemen beyler-
beyiliğine bağlı olan Dehlek de Habeş
eyaletine bağlandı ve geliri bu eyaletin
tahsisatına eklendi. Özdemir Paşa, 1557'-
de Habeşler'in müttefikleri Portekizliler'-
le de temas kurdukları en önemli liman-
ları olan Masavva' ve civarını Osmanlı
topraklarına katarken limanın karşısın-
daki bu stratejik önemi büyük adalar-
dan çok faydalanmıştır.

Hidiv İsmâil Paşa zamanında 1865 yı-
lında padişahın bir fermanıyla Masavva'
ve Sevâkin ile birlikte Mısır emlakine da-
hil edilinceye kadar Habeş eyaletine bağ-
lı kalan Dehlek 1886 yılında İtalya tara-

findan işgal edildi. II. Dünya Savaşı sıra-
sında 1941 yılında İngilizler'in eline ge-
çen adalar son olarak 1952'de Etiyop-
ya'ya bırakıldı.

BİBLİYOGRAFYA :

Ya'kübi, *Kitâbü'l-Büldân* (Âyeti), s. 76; İbn
Hurdâzbi, *el-Mesâlik ve'l-memâlik*, s. 142;
Bekrî, *Mu'cem*, II, 555; Taberî, *Târîh* (de Goeje),
II, 1351, 1359, 1777; III, 135; Yâkût, *Mu'ce-
mü'l-büldân*, II, 492; L. O. Schuman, *Political
History of the Yemen at the Beginning of the
16th Century*, Amsterdam 1961, s. 40; Cengiz
Orhonlu, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Güney
Siyaseti: Habeş Eyaleti*, İstanbul 1974, s. 3,
10, 20, 38, 43, 158; M. Schneider, *Stèles funé-
raires musulmanes des îles Dahlak*, Caire 1983,
I, 1-48; R. Basset, "Les inscriptions de l'île
de Dahlak", *JA*, Neuvième série: I (1893), s.
77-111; a.m.f., "Dehlek", *IA*, III, 508-509; Sa-
lih Özbaran, "Osmanlı İmparatorluğu ve Hin-
distan Yolu", *TD*, XXXI (1978), s. 85, 111; *Kâ-
mûsü'l-a'lâm*, III, 2199; *el-Kâmûsü'l-İslâmî*,
II, 397-398; S. H. Longrigg, "Dahlak", *EI²* (Fr.),
II, 92-93.

MUSTAFA FAYDA

DEHLEVİ

(bk. DİHLEVİ).

DEHLİ

(bk. DELHİ).

DEHNÂME

(دهنامه)

İran edebiyatında genellikle
tasavvufî aşktan bahseden
on bölüm veya on mektuptan
ibaret mesnevi.

Dehnâme yerine dehfasl, dehbâb ad-
larının da kullanıldığı bu tür mesnevile-
re bazı şairler tarafından rûhu'l-âşikin
veya ravzatü'l-âşikin adı da verilmiştir.

Çoğu hezec bahrinde yazılan Dehnâ-
meler, diğer mesnevilerde olduğu gibi
genellikle tevhid, na't, sebep-i te'lif ve
bazan bunlara ilâve olarak na't-i Hule-
fâ-yi Râşidîn, dönemin hükümdarı ve di-
ğer devlet adamlarından bahseden bir
girişten sonra âşıkla mâşukun durum-
ları, birbirlerine olan aşkları ile ayrılık
acılarını dile getiren ve mesneviyi olu-
şturan on mektuptan meydana gelir. Bu
on mektubun beşi âşık tarafından mâ-
şuka, beşi de cevap olarak mâşuk tara-
findan âşiğe yazılmıştır. Mektuplar ge-
nellikle gazel ve müfredlerle süslenir.
Âşıkla mâşuk arasında rûzgâr, güneş,
ayna gibi sembolik habercilere de yer

verilir. Mâşukun acımasızlığından söz
eden âşık, ısrarlı yalvarıp yakarmaları
sonunda sevgiliyi yumuşatır ve ona ka-
vuşur.

Dehnâme türünün ortaya çıkmasında
Fahredden-i Gürgânî'nin (ö. 446/1054 [?])
Vîs ü Râmîn'inin veya Fahreddîn-i Irâ-
kî'nin (ö. 688/1289) *Dehfaşl* da denilen
Uşşâknâme'sinin etkisi olduğu ileri sür-
ülmüştür. Ancak daha önce aynı türde
yazılmış başka eserlerin bulunması bu
ikinci ihtimali ortadan kaldırmaktadır.
Ayrıca âşıkla mâşuk arasındaki ilişki-
lerin hemen hemen diğer bütün mesnevi-
lerde üzüntülü bir sonla bitmesine kar-
şılık dehnâmelerde *Vîs ü Râmîn*'de ol-
duğu gibi mutlulukla sonuçlanması, on-
ların *Uşşâknâme*'den değil *Vîs ü Râ-
mîn*'den etkilendiğini gösterir.

Bu eserlerden ilham alınarak İran ede-
biyatında İmâdüddin Fakîh-i Kirmânî'nin,
Fettâhî-i Nişâbüri'nin ve Ârif-i Here-
vî'nin doğrudan doğruya "Dehnâme" di-
ye adlandırılan mesnevileri dışında aşa-
ğı yukarı aynı nitelikte olmak üzere Se-
nâî'nin *İşknâme*, Fahreddîn-i Irâkî ve
Ubeyd-i Zâkânî'nin *Uşşâknâme*, Hü-
mâm-i Tebrîzî'nin *Şoheb-nâme*, Evha-
düddîn-i Merâğî'nin *Manîku'l-Uşşâk*,
Selâhaddin Şah Şücâ'nın *Rûhu'l-Âşikin*,
İbn İmâd'ın *Ravzatü'l-muhibbîn* ve Kâ-
tibî'nin *Dehbâb* adlı eserleri vardır. Türk
edebiyatında da Şah İsmâil ve Mevlânâ
Emîri tarafından yazılmış iki dehnâme
bulunmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Irâkî, *Külliyyât* (nşr. Saîd-i Nefîsî), Tahran
1331 hş., nâşirin girişi, s. 33, 35, 327-374; Ev-
hadî, *Külliyyât* (nşr. Saîd-i Nefîsî), Tahran 1340
hş., s. 455-479; Ubeyd-i Zâkânî, *Külliyyât* (nşr.
Perviz Atabekî), Tahran 1343, s. 120-148; Kâ-
tibî, *Külliyyât*, İÇ Ktp., FY, nr. 504, vr. 212^b-
242^a; Ali Şir Nevâî, *Mecâlisü'n-nefâis* (nşr. Su-
yima Canieva), Taşkent 1961, s. 23; Münzevî,
Fihrist, II, 1609; IV, 1872, 2817-2819; Ethé,
Târîh-i Edebiyyât, s. 79, 178; Rypka, *HIL*, s.
255, 272; *FME*, I, 209, 252, 268, 351-352; Ba-
nartî, *RTET*, I, 524; Safâ, *Edebiyyât*, III, 561,
567, 576, 577, 712, 731, 975, 1089, 1127, 1131,
1313, 1315; IV, 457, 459, 460-461; Reşid İvâ-
zî, *Dehnâme Güyf der Edeb-i Fârisî*, Tahran,
ts. (Neşriyye-i Danışkede-i Edebiyyât ve Ulûm-i
İnsânî), s. 485-536; Mehmed Vanlıoğlu, *İran
Edebiyatında Dehnâmeler ve Kâtibî'nin Deh-
bâb'ı* (yüksek lisans tezi, 1987), AÜ Fen-Edebi-
yat Fakültesi.

MEHMET VANLIOĞLU

DEHR

(bk. DEHRİYYE; ZAMAN).